

OSMANLI
AİLE HUKUKU
(18. Yüzyıl Adana Örneği)

Ömer KORKMAZ

AKADEMİSYEN
KİTABEVİ

© Copyright 2018

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademişyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-258-169-8

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Kitap Adı

Osmanlı
Aile Hukuku
(18. Yüzyıl Adana Örneği)

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Akademişyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

25465

Yazar

Ömer KORKMAZ

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

DOI

10.37609/akya.1840

GENEL DAĞITIM

Akademişyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin hukuk uygulamalarını gösteren şer'iyye sicilleri, İslam hukukunun klasik doktrininin uygulamada ne gibi problemlerle karşılaştığını ve bunlara nasıl çözümler üretildiğini göstermesi açısından ayrı bir değere sahiptir. Özellikle her dönemde güncelliğini koruyan, toplumsal yapının sağlığı ile medeniyetin sonraki nesillere aktarılması açısından önemli işleve sahip olduğu herkes tarafından kabul edilen aile söz konusu olduğunda bu uygulamalar daha da önem kazanmaktadır. Zira geçmişte karşılaşılan problemlere sunulan çözüm yollarının araştırılarak ortaya konması yeni çözümler üretilmesine de imkân sağlayacaktır. Bu bağlamda ailenin kurulması, kurulduktan sonra karı-kocanın hak ve ödevleri, evliliğin sonlanması ve sonlandıktan sonra da taraflara yüklediği sorumluluklar vb. konularla ilgili problemler ve bu problemlerin nasıl aşıldığı önemlidir.

Öte yandan Osmanlı ailesi söz konusu olduğunda küçüklerin evlendirilmesi, evlenme akdinde kadının konumu, vekâletle kısıyılan nikâhlarda kadının durumu, kadının mali hakları ve kadının boşanmalarda yetkisi ile ilgili bir takım algılar bulunmaktadır. Bu algıların doğrulanması ya da yanlışlanması söz konusu uygulamalar ışığında yapılacak çalışmalarla mümkün hale gelecektir. İşte bu çalışma Osmanlı ailesinin hukukî yapısını bilimsel verilerle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, giriş, sonuç ve üç bölümden meydana gelmekte ve belli bir coğrafyada, belli bir dönemde aile hukukuyla ilgili mahkeme kayıtlarına yansıyan hükümlerin hukukî tahlilini yapmaktadır.

Çalışmaya öncelikle, Adana'da kayıt altına alınmış XVIII. yüzyıla ait olan 72 şer'iyye sicilinde yer alan belgelerin incelenmesi ve konuyla ilgili olanların tespit edilmesiyle başlanmıştır. Daha sonra klasik fıkıh kitaplarında aile hukuku ile ilgili bölümler incelenmiştir. Bilindiği üzere aile hukukunun normatif kuralları ve teorik hükümleri fıkıh kitaplarında geniş olarak yer almaktadır. Bu kurallardan ve hükümlerden yeri geldikçe söz edilmekle birlikte ayrıntılı olarak bahsedilmemiş ve konunun ayrıntıları bu alana dair yazılmış kitaplara havale edilmiştir. Araştırmada daha çok aile hukuku uygulamalarına ağırlık verilmiştir. Bu bağlamda XVIII. yüzyılda Adana'da aile hukukunun nasıl uygulandığı, ne gibi problemlerle karşılaştığı ve bu problemlerin nasıl çözü-

me kavuşturulduğu araştırmanın cevap aradığı sorular olmuştur. Bunun bir neticesi olarak fıkıh kitaplarında uzun uzadıya anlatılan bazı konular uygulamada fazla yer almaması nedeniyle çalışmada ya kendisine değinilmemiş ya da kısa açıklamalarla izah edilmiştir. Bunun aksi olarak teoride kendisine çok az yer verilen kimi konular da uygulamada fazla karşılaşılan bir problem olması nedeniyle bir başlık altında incelenmiştir.

Bu çalışmayı başından itibaren gerekli yönlendirmeleri yaparak değerli katkılarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nasi ASLAN'a minnetlerimi ve teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca bu çalışmanın hazırlanması sırasında yönlendirmeleriyle çalışmaya katkı sunan Prof. Dr. Nuri KAHVECİ ve Doç. Dr. Mehmet Zahit YILDIRIM'a ve belgelerin okunmasında önemli önerileri ve uyarıları ile bana yön veren, başta Doç. Dr. Hayri KAPLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Hamit DİKMEN hocalarım olmak üzere emeği geçen tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Şer'iyeye sicillerine kolaylıkla ulaşmamı sağlayan İSAM Kütüphanesi Dökümantasyon Servisi'ne ve 2228-B Yüksek Lisans Öğrencileri için Doktora Burs Programı kapsamında sağladığı destekten ötürü TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı birimine teşekkürlerimi sunarım.

Ömer KORKMAZ

KISALTMALAR

- AŞS : Adana Şer‘iyye Sicilleri
b. : ibn/ođlu
bkz. : bakınız
c. : cilt
Çev. : Çeviren
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi/Türkiye Diyanet Vakfı İslam
Ansiklopedisi
DTCF : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakóltesi
Ed. : Editör
Haz. : Hazırlayan
İA : İslam Ansiklopedisi
krş. : karşılaştırmız
MD : Mühimme Defteri
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
nşr. : neşreden
OTAM : Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
s. : sayfa
SBED : Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
ss. : sayfa aralığı
sy. : sayı
thk. : tahkik eden
Trc. : Tercüme eden
ts. : tarihsiz
TTK : Türk Tarih Kurumu
UÜİFD : Uludađ Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi
Yay. : Yayınları
yy. : yaym yeri yok

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Amacı.....	4
3. Araştırmanın Yöntemi.....	5
4. Araştırmanın Kaynakları.....	7
4.1. Arşiv Belgeleri.....	8
4.1.1. Adana Şer‘iyye Sicilleri.....	8
4.1.1.1. Şer‘iyye Sicilleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	9
4.1.1.2. Adana Şer‘iyye Sicilleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	11
4.1.2. Kazasker Rûznâmçeleri.....	14
4.1.3. Mühimme Defterleri.....	15
4.2. Fıkıh Kitapları ve Fetva Mecmuaları.....	15
4.3. Aile Çalışmaları.....	16
5. Adana Tarihi.....	19
5.1. Adana’nın Coğrafi Konumu ve İsmi.....	19
5.2. Adana Tarihçesi.....	21
5.2.1. Türklerin Hâkimiyetine Kadar Adana ve Çukurova.....	21
5.2.2. Adana ve Çukurova’da Türk Hâkimiyeti.....	23
5.2.2.1. Osmanlı Hâkimiyeti Öncesi.....	23
5.2.2.2. Adana ve Çukurova’da Osmanlı Hâkimiyeti.....	25

BÖLÜM 1

ADANA’DA İDARİ, SOSYAL VE HUKUKÎ HAYAT	27
1.1. İdari Yapı/Mülki Yapılanma.....	27
1.1.1. Şam (Arab) ve Haleb Beylerbeylikleri.....	28
1.1.2. Adana Beylerbeyliği.....	29

1.1.3. Adana Sancağı	31
1.1.4. XVIII. Yüzyıl Adana Beylerbeyleri/Valileri ve Mütesellimleri	32
1.2. Sosyal Hayat	36
1.2.1. Mahalleler	36
1.2.2. Demografik Yapı	47
1.2.3. Adana'da Dinî ve İlmî ve Sosyal Yapılar	50
1.3. Adana'da Hukukî Hayat	52
1.3.1. Adana'da Kadılık ve XVIII. Yüzyıl Adana Kadıları	53
1.3.1.1. Kâtip	55
1.3.1.2. Mukayyid	60
1.3.1.3. Muhzir	60
1.3.2. Adana'da Müftülük ve XVIII. Yüzyıl Adana Müftüleri	62
1.3.3. Nakibü'l-eşraf Kaymakamı	67

BÖLÜM 2

AİLENİN TEŞEKKÜLÜ (NİKÂH)	71
2.1. Nişanlanma	71
2.2. Nikâh ve Nikâh Akdinin Unsurları	77
2.2.1. Taraflar	78
2.2.2. İrade Beyanı	79
2.3. Nikâhın Şartları	82
2.3.1. Nikâhta Veliler ve Veli İzinsiz Nikâh	87
2.3.2. Kadı İzni	89
2.3.3. Veli Nikâhı	93
2.3.4. Büluğ Muhayyerliği	96
2.3.5. Evlenmede Vekâlet	101
2.4. Mehir	107
2.5. Nafaka	112
2.6. İstinkâh Delili	116
2.7. Çok Eşlilik/Teaddüd-i Zevcât (Poligami)	120
2.8. Nikâhın Tescili Meselesi	122

BÖLÜM 3

EVLİLİĞİN SONA ERMESİ (BOŞANMA).....	125
3.1. Fesih	125
3.2. Talak	126
3.2.1. Talâkın Şartları.....	127
3.2.1.1. Mükrehin Talâkı.....	130
3.2.1.2. Sarhoşun Talâkı.....	134
3.2.2. Şartlı Talâk	135
3.3. Tefrik	139
3.3.1. İrtidad Sebebiyle Tefrik	142
3.4. Muhâla'a/Hul'	149
3.4.1. Muhâla'a Akdinin Kuruluşu	150
3.4.2. Muhâla'ada Taraflarda Aranan Şartlar	156
3.4.3. İkraah Altında Muhâla'a.....	158
3.4.4. Muhâla'a Akdinde Bedel	161
3.4.4.1. Erkeğin Bedel Almasının Hukukî Statüsü.....	161
3.4.4.2. Muhâla'ada Bedel Olan Şeyler	163
3.4.5. Muhâla'a Akdinin Sonuçları.....	167
3.5. Evliliğin Sona Ermesinin Neticeleri.....	171
3.5.1. İddet	171
3.5.2. İddet Nafakası	175
3.5.3. Çocukların Durumu	176
3.5.3.1. Hidâne	176
3.5.3.2. Vesâyet	180
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA.....	198
Arşiv Belgeleri	198
Kitap ve Makaleler.....	198